

International Journal of **Kannada** Research

www.kannadajournal.com

ISSN: 2454-5813
IJSR 2016; 2(4): 162-164
© 2016 IJKS
www.kannadajournal.com
Received: 28-08-2016
Accepted: 29-09-2016

Dr. SH Kakhandaki
Associat Professor in
Samskrutam, Siromani,
MA in Vedanta & alankara,
MA in Kannada. Ratna in Hindi
{Eq MA} Shiksha Shastri {Bed}
NET Phd. SECAB's A R S
Inamdar Arts Science &
Commerce College for Women, &
P.G center, Jalanagar,
Vijayapura. Karnataka, India

ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು

Dr. SH Kakhandaki

ಪೀಠಿಕೆ

ಒಂದುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣರ “ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಯುಗ” ಒಂದಾದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು “ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಯುಗ”. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹದಿನೈದನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯುಗ ಸುವರ್ಣಯುಗವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದ ಜೀವನ ತತ್ವವನ್ನು, ಆದರ್ಶವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಹಾಗೆ ತಿಳಿಸುವಳಿಕೆ ನೀಡಿದವರು ಶರಣರು ಮತ್ತು ದಾಸರು. ಈ ದಾಸ ಪಂಥದಲ್ಲಿ “ಕನಕದಾಸರ” ಹೆಸರು ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಕನಕದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಪಂಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಡುಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಅದರ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯಿಂದಾಗಲಿ ಅವಲೋಕನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಿದೆ. ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಕನಕದಾಸರು ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪಳಗಿದ ಕೈ ಅವರದಾದುದರಿಂದ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪುರಾಣ ಕಥನ ದಶಾವತಾರದ ವರ್ಣನೆ ಕನಕದಾಸರಷ್ಟು ಯಾರೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಅಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದಂಶದಷ್ಟು ಪುರಾಣದ ಚಿತ್ರಣಗಳೇ ನೆರವಾಗಿ ಪೋಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ದೈನ್ಯ, ಆಕ್ಷೇಪ, ನಿಂದಾಸ್ತುತಿ, ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಹೀಗೆ ಕೀರ್ತನೆಯ ವಸ್ತು ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ಹವ್ಯಾಸವಿದ್ದಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕನಕ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಅಭ್ಯಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪೌಡ್ರಕಾವ್ಯ ರಚನೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಡ್ಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಏನೋ ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಭಾಷೆ ಅನೇಕವೇಳೆ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಬಿಗುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತುಂಬ ಸರಳವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ ಉಪದೇಶ ಪರವಾದ ಕೀರ್ತನೆಯ ಭಾಷೆಯೂ ಕೂಡ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಉದಾ-

“ ಧರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ದಟ್ಟಡಿಯನಿಡಲೊಲ್ಲೆ ದು |
ಷ್ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಕೆ ಕಾಲ ಕೆದುರುತಿಹೆ ಮರುಳೆ”.

ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ನೀತಿ ಬೋಧಕವಾದ ಕೀರ್ತನೆಯ ಚರಣ ಹೀಗಿದೆ -

ಶತಸಹಸ್ರ ಲಕ್ಷ ಪಣತೆಯ ಗೋ
ಘೃತದೀಪ ಬೆಳಗಲಚ್ಯುತ ನಿಳಯದಿ ಭಾಗ
ವತ ಗೀತನೃತ್ಯಗಳ ಕೇಳದೇಕಾದಶಿ
ವ್ರತ ಜಾಗರದಲಿ ನೀ ನಿಡು ನಿದ್ರೆಗೈವೆ
ಕೃತಕಮಯ ಪಣ್ಯಾಂಗನೆಯರತಿಗೆ ಮನೋ
ರಥ ಸಿದ್ಧಿಯಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸೆನಂದು ಕುಜನ ಸ

Correspondence
Dr. SH Kakhandaki
Associat Professor in
Samskrutam, Siromani,
MA in Vedanta & alankara,
MA in Kannada. Ratna in Hindi
{Eq MA} Shiksha Shastri {Bed}
NET Phd. SECAB's A R S
Inamdar Arts Science &
Commerce College for Women, &
P.G center, Jalanagar,
Vijayapura. Karnataka, India

ಮತ್ತವೆರಿಸಿ ಬೆಳತನಾಕ ಕುಳ್ಳಿರುತ ನಿದ್ರಾ ವ
ಜೀತನಾಗಿ ಪರಮ ಸಂತಸ ಪಡೆಯುತಿಹೆ ಮರುಳೆ ||

ಹಾಗೆಂದು ಕನಕದಾಸರು ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ನಾರೀಕೇಳ ಪಾಕವನ್ನು ಬಳಸಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ ಲಾಲಿತ್ಯ ಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಳಸುವವರಾಗಿದ್ದರು. ಸರಸ್ವತಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ -

ಶಶಿಮೋಗದ ನಸುನಗೆಯ ಬಾಲೆ
ಎಸೆವ ಕಣದಿ ಮುತ್ತಿನೋಲೆ
ನಸುನಗುವ ಸುಲಿಪಲ್ಲ ಗುಣಶೀಲೆ ದೇವಿ
ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ ಎನ್ನ ಹೃದಯದೊಳು ನಿಂದವಳೆ ||

ಕವಿ ಮನೋಧರ್ಮ, ವರ್ಣನಾ ವೈಖರಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಜಾನಪದ ಸೊಗಡು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ ದ್ಯಾವಿ ನಮ್ಮ ದ್ಯಾವರು ಬಂದರು “ ಎಂಬ ಪದ್ಯವೇ ಸಾಕು.

ಕೆಂಗಣ್ಣ ಮೀನನಾಗಿ ನಮ್ಮ ರಂಗ
ಗುಂಗಾಡಿ ಸೋಮನ ಕೊಂದಾನ್ಮಾ
ಗುಂಗಾಡಿ ಸೋಮನ ಕೊಂದು ವೇದವನು
ಬಂಗಾರದೊಡಲನಿಗಿತ್ತಾನ್ಮಾ ||

ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ, ಲಯ, ಭಾವ ಎಲ್ಲವೂ ಶುದ್ಧ ಜಾನಪದ ಸೊಗಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಆಹ್ಲಾದಕತೆಯನ್ನು ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಉಣಬಡಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದವೂ ಗ್ರಾಮೀಣರ ಆಡು ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು ‘ಮ್ಯಾ’ಎಂಬ ಸಂಬೋಧನೆಯು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಜಾನಪದ ಅವರಣ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ವೇದವನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದು ಸೋಮಕಾಸುರ ಇಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಸೋಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತಿರಸ್ಕಾರ ಸೂಚಕವಾದ “ಗುಂಗಾಡಿ ಸೋಮ” ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಜಾನಪದ ಧಾಟಿಯದೇ ಆಗಿದೆ. “ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ” ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು “ಬಂಗಾರದೊಡಲ” ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಗ್ರಾಮೀಣರಿಗೆ ಎಟುಕುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅದು ಬೇರೆ ಮಾತು. ಆಡು ನುಡಿಯ ಪದ ಸೃಷ್ಟಿಯಂತೂ ಸೋಗಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ‘ಲಯ’ವಂತೂ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಇದೆ. ಕನ್ನಡದ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ತ್ರಿಪದಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ತ್ರಿಪದಿಯನ್ನು ಹಾಡುವ ರೂಢಿಯಂತೆ , ಎರಡನೇಯ ಸಾಲಿನ ಕೊನೆಯ ಗಣದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ ಆ ಸಾಲಿನ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ ದೊಡ್ಡ ಮಡುವಿನೊಳು ನಮ್ಮ ರಂಗ
ಗುಡ್ಡವ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ನಿಂತಾನ್ಮಾ
ಗುಡ್ಡವ ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು ನಿಂತು ಸುರರನು
ದೊಡ್ಡವರನ್ನ ಮಾಡ್ಯಾನ್ಮಾ ||

ಪದ್ಯಗಳ ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಏನೆ ಇರಲಿ, ಲಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅಂಶಗಣದ, ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳು ಚೌಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯಗಳ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಛಂದಸ್ಸಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ‘ಗೇಯ’ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಗೆ

ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಪದ್ಯದ ‘ಗಣ’ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚೌಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ತ್ರಿಪದಿಯ ಗಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದೇ ಹಾಡಿನ ಲಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಚರಣದ ಸಾಲುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಚರಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಚರಣಗಳ ಪಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು. ಉದಾ - “ಧರ್ಮೋದ್ಧಿಯಕೆ ದಟ್ಟದಡಿಯ ನಿಡಲೊಲ್ಲೆ ನಿನ್ನ ನಾನೆಂದೆನೋ ರಂಗ” ಮುಂತಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟುಸಾಲಿನ ಚರಣಗಳಿವೆ. “ ನಂಬಬೇಡಿ ಸಿರಿಯ ತನ್ನದೆ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತಂದಿರುವುದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. “ಎಂಥ ರವಳಿಗಾರನಮ್ಮ” ಎನ್ನುವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾದ ಸಂಖ್ಯೆ, ಪ್ರಾಸ ಸಂಖ್ಯೋಜನೆಗಳೆರೆಡರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

“ ಹಣವ ಕೊಟ್ಟೆನೆಂದು
ಗುಣದಿಂದ ಎನ್ನ ತಂದ
ಹಣವ ಕೇಳಿದರೆಲ್ಲಿ ಹಣವೇ
ತಡೆಯಲಾರ ದ ತಲ್ಲಣವೇ
ಕುದುರೆಮೇಲಿನ ಪಲ್ಲಣವೇ
ಇಲ್ಲ ಬಾಯಿ ಗಿಟ್ಟಬೋ ಕ್ಷಣವೇ ? ಹೋಗನುತಾನೆ” ||

ಇದು ಆರು ಸಾಲಿನ ಪದ್ಯವಾದರೂ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲ. ಪದ್ಯದ ಮೊದಲ ಮೂರು ಸಾಲು ಸಾಂಗತ್ಯದ ಪದ್ಯಾರ್ಥದಂತಿದೆ. ಕೋನೆಯ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳು ಕೋನೆಯ ಸಾಲಿನ “ಹೋಗನುತಾನೆ” ಎನ್ನುವ ಪದ ಹೋರತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಲಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೂರನೇಯ ಸಾಲಿನ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮೂರನೇಯ ಪಾದದ ಅಂತ್ಯದ ಪ್ರಾಸವೇ ಅನಂತರದ ಪಾದಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮರುಕಳಿಸಿ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಸೋಬಗನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಚರಣದ ಕೊನೆಯ ಪದವಾದ ‘ಹೋಗನುತಾನೆ’ ಎನ್ನುವುದು ಕೀರ್ತನೆಯ ಪ್ರತಿಚರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿಯತವಾಗಿ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಪದಕ್ಕೆ ಛಂದಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಕಾರರು “ಶಿಖಾಪದ” ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ ಶಿಖಾ ಪದಗಳಿಂದಾಗಿ ಗೀತೆಗೆ ಒಂದು ಹಾಡುವಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಸಂತ ಭಾರದ್ವಾಜ ಅವರಮಾತು ಕನಕ ದಾಸರ ಈ ಕೀರ್ತನೆಗೆ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿದ್ದ ಆದಿಪ್ರಾಸವಂತೂ ಸರಿಯೇ, ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರಾಸ ಆದಿ ಅಂತ್ಯ - ಪ್ರಾಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದ ಆದಿಪ್ರಾಸವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಗೇಯ ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಗೇಯತೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವನ್ನು ಅವರು ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ‘ನೋಡು ನೋಡು ಗೋಪಿ ನಿನ್ನ ಮಗನ ಲೂಟಿಯ’ ಎನ್ನುವ ಎರಡುಸಾಲಿನ ಚರಣಗಳುಳ್ಳ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ

“ ಮಾನಿನಿಯರೋಳಗೆ ಪೋಕಾತವೇನಿದು ?
ಮಾನವನ್ನು ಕಳೆದ ಪರಿಯ ಹೇಳತೀರದು.
ಪಿಡಿದ ಸೆರಗ ಬಿಡನು ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ
ತಡೆಯಲಾರನಮ್ಮ ಕೇಳೆ ಇವನ ಹಾವಳಿ||

ಹೀಗೆ ಆದಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸಗಳೆರಡೂ ಬಂದಿವೆ. ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರಗಳ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ –
“ಅಹುದಾದರಹುದೆನ್ನಿ ಅಲ್ಲವಾದರಲ್ಲವೆನ್ನಿ” ಎನ್ನುವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ –

“ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿಯು ಪಾಳುಬಿದ್ದಂಗಡಿಯು
ಭಾವವಿಲ್ಲದ ಭಕುತಿ ಅದು ಕುಹಕ ಯುಕುತಿ
ಹೇವವಿಲ್ಲದ ಹೆಣ್ಣು ಗಜುಗ ಬೆಳೆದ ಕಣ್ಣು
ಸೇವೆಯಿರಿಯದ ದಣಿಯು ಕಲ್ಲಿನಾ ಖೇಶಿಯು” ||

ಕೀರ್ತನೆಯೊಂದರ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರಗಳು ಇರುವ ರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. “ಸತ್ಯವಂತರ ಸಂಗವಿರಲು ತೀರ್ಥವೇತಕೆ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ

“ ಗುರು ಹಿರಿಯರ ಅರಿಯದವನ ಅರಿವಿದೇತಕೆ
ಪರಹಿತಾರ್ಥವಿಲ್ಲದವನ ಶರೀರವೇತಕೆ |
ಹರಿಯಪೂಜೆ ಮಾಡದವನ ಜನುಮವೇತಕೆ |
ಸೇರಿದವರ ಹೊರೆಯದಂಥ ದೊರೆಯು ಏತಕೆ “

ಹೀಗೆ ಕೀರ್ತನೆಯ ಎಲ್ಲ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ಏತಕೆ’ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರಗಳ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ. ಅನುಪ್ರಾಸಗಳ ವ್ಯಾಮೋಹ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಇದ್ದಂತೇನೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಿದ್ದರೆ ಅನುಪ್ರಾಸವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. “ ಕಂಡೆನಾ ತಂಡ ತಂಡದ ಹಿಂಡು ದೈವ’ ಎನ್ನುವ ಕೀರ್ತನೆಯೊಂದು ಹೀಗಿದೆ

“ಕಂಡೆನಾ ತಂಡ ತಂಡದ ಹಿಂಡು ದೈವ ಪ್ರಚಂಡ ರಿಪು |
ಗಂಡ ಉದ್ದಂಡ ನರಸಿಂಹನ ಕಂಡೆನಯ್ಯು |
ಘಡುಘಡಿಸಿ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಧಡಧಡ ಸಿಡಿಲು ಸಿಡಿಲೇ
ಕಿಡಿಕಿಡಿಸೆ ನುಡಿಯಡಗಲೊಡನೆ ಮಡಿವಿಡಿದು |
ಘಡಘಡನೇ ನಡುನಡುಗೆ ಘಡಿಘಡಿಸಿ ಸಭೆ ಬೆದರೆ
ಹಿಡಿ ಹಿಡಿದು ಹಿರಣ್ಯಕನ ತೊಡೆಯೊಳಿಡೆ ಕೆಡಹಿದನ” ||

ಇಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ವಾರಯುಕ್ತವಾದ ಡ ಕಾರವೂ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಡಕಾರವೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಕೀರ್ತನೆಯ ಅದ್ಭುತ ರಸವನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಆಧುನಿಕರಿಗೆ ತುಂಬ ಕುತೂಹಲವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಅಂಶವೊಂದನ್ನು ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯವನ್ನು “ಸಾನೆಟ್” ಸುನೀತ ಚತುರ್ದಶಪದಿ, ಅಷ್ಟಷಟ್ಪದಿ, ಎಂಬೆಲ್ಲ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರೋ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳು ಪಲ್ಲವಿ ಸಹಿತ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳ, ಮೂರು ಚರಣಗಳನ್ನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನ ರಚನೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಕುತೂಹಲದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ “ತನು ನಿನ್ನದು ಜೀವನ ನಿನ್ನದು” ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಆಧುನಿಕ ಭಾವಗೀತೆಗಳಂತೆಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಕನಕ ದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನ ರಚನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ‘ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು’ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಒಟ್ಟು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಕೋಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಳಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಕನಕದಾಸರ ಹಾಡುಗಳು ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ 1981.
2. ಕನಕದಾಸ ಸಂಪುಟ ಕರ್ನಾಟಕಸರಕಾರ. 2001.
3. ಕನಕದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂ ಅರಳುಮಲ್ಲಿಗೆ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ.
4. ಕನಕದಾಸರ ಮಂಡಿಗೆಗಳು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಜೆಕ್ಟ್, ಎಸ್ ವಿ ರಿಸರ್ಚ್ ಸೆಂಟರ್, ಬೈಲುಗುಪ್ಪೆ.
5. ಕನಕದಾಸ ತಿ ತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ತಿರುಮಲ.